

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

Філологічний факультет

Кафедра спеціальної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор із науково-
педагогічної роботи

Михальченко Н. В.

«28» серпня 2024 р.

**ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СПЕЦІАЛЬНА ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА**

Ступінь бакалавра

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальність: 016 Спеціальна освіта

016.01 Логопедія. Спеціальна психологія

Освітня програма: Логопедія. Спеціальна психологія

2024 - 2025 навчальний рік

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Стельмах Н. В., доцент кафедри спеціальної освіти.

РЕЦЕНЗЕНТ: доктор філософії в галузі соціальних та поведінкових наук, доцент, доцент кафедри психології Чорноморського національного університету ім. Петра Могили Астремська І.В.

Програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної освіти

Протокол від «26» серпня 2024 року № 1

В. о. завідувача кафедри спеціальної освіти (Світлана КАРСКАНОВА)

Програму погоджено з гарантом ОП (Вікторія КИСЛИЧЕНКО)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «27» серпня 2024 року № 12

Голова навчально-методичної комісії (Ольга ДЕМ'ЯНЕНКО)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2024 року № 11

Голова навчально-методичної комісії (Наталія МИХАЛЬЧЕНКО)

Анотація

Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні є удосконалення підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Дисципліна «Спеціальна педагогіка (порівняльна), теорія і спеціальна методика виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку, методика організації волонтерської діяльності» посідає чільне місце в системі підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти.

Навчальна дисципліна має тісні міждисциплінарні зв'язки з педагогічною деонтологією, риторикою, культурою мовлення корекційного педагога, спеціальною та порівняльною психологією, університетськими студіями.

Ключові слова: волонтерська діяльність, діти з порушеннями психофізичного розвитку, педагогіка, порівняльна педагогіка, спеціальна педагогіка, теорія та спеціальна методика виховання.

Abstract

Improvement of specialists' training in higher educational institutions is one of the strategic tasks of education reform in Ukraine. Discipline "Special pedagogy (comparative), theory and special methodology of education of children with special developmental needs, methodology of organization volunteer's activities" occupies a leading place in the system of training of specialists of special education. The academic discipline has close interdisciplinary connection to pedagogical deontology, rhetoric, speech culture of correctional teacher, special and comparative psychology, university studios.

Key words: pedagogy, special pedagogy, comparative pedagogy, theory and special methods of education, children with special developmental needs, volunteer activities.

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Спеціальна порівняльна педагогіка» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 016 «Спеціальна освіта» за освітньо-професійною програмою «Логопедія. Спеціальна психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: спеціальна порівняльна педагогіка.

Міждисциплінарні зв'язки: педагогічна деонтологія, риторика, культура мовлення корекційного педагога, спеціальна, порівняльна психологія, університетські студії.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

1. 1. Мета: озброїти студентів системою педагогічних знань, підготувати до роботи у спеціальних та загальноосвітніх закладах, забезпечити у майбутніх педагогів-дефектологів розвиток та формування професійно значущих якостей, здібностей, умінь і навичок.

1. 2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- здатності до аналітичного розуміння педагогічної діяльності;
- навчання їх творчим підходам до визначення педагогічних дій у нестандартних педагогічних ситуаціях;
- формувати вміння приймати найбільш оптимальні рішення відповідно до педагогічних закономірностей, принципів виховання та навчання, що дає можливість реалізації діяльнісно-особистісного підходу;
- розвивати професійно-ціннісні орієнтації особистості педагога: гуманістично спрямованої діяльності педагога і його соціальної відповідальності;
- формувати у студентів потреб професійного розвитку;
- оволодівати культурою педагогічного спілкування;
- сприяти подальшому формуванню педагогічної позиції та розвивати творчий потенціал.

Програмні результати навчання:

ПРН1. Знати сучасні теоретичні основи спеціальної освіти відповідно до спеціалізації, застосовувати методи теоретичного та експериментального дослідження у професійній діяльності, релевантні статистичні методи обробки отриманої інформації, узагальнювати результати дослідження.

ПРН2. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти.

ПРН3. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань.

ПРН4. Застосовувати для розв'язування складних задач спеціальної освіти сучасні методи діагностики психофізичного розвитку дітей, критично оцінювати достовірність одержаних результатів оцінювання, визначати на основі їх інтерпретації особливі освітні потреби дітей та рекомендації щодо створення найоптимальніших умов для здобуття освіти.

ПРН5. Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації освітньокорекційного процесу в різних типах закладів.

ПРН6. Планувати освітньо-корекційну роботу на основі результатів психолого-педагогічної діагностики осіб з особливими освітніми потребами з врахуванням їхніх вікових та індивідуально-типологічних відмінностей.

ПРН7. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом.

ПРН8. Організовувати і здійснювати психолого-педагогічне вивчення дітей з особливостями психофізичного розвитку, діагностико-консультативну діяльність.

ПРН9. Мати навички комплектування та організації діяльності спеціальних закладів освіти, спеціальних груп у закладах дошкільної освіти, спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти тощо.

ПРН10. Здійснювати спостереження за дітьми з психофізичними порушеннями (інтелекту, мовлення, зору, слуху, опорно-рухових функцій тощо), реалізовувати корекційно-педагогічну роботу з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей, індивідуальних освітніх потреб, можливостей та здібностей.

ПРН11. Застосовувати у професійній діяльності знання про методики, технології, форми і засоби реабілітації та корекційно-розвивального навчання дітей з особливими освітніми потребами.

ПРН12. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами.

ПРН13. Володіти методиками сприяння соціальної адаптації осіб з особливими освітніми потребами, їхньої підготовки до суспільної та виробничої діяльності.

ПРН14. Реалізовувати психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії у ролі вчителя-дефектолога, асистента вихователя закладу дошкільної освіти, асистента вчителя закладу загальної середньої освіти тощо.

1. 3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і 7 суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК-8. Здатність працювати в команді.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)

II. Фахові:

ФК-1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності, розвитку, навчання, виховання і соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.

ФК-2. Здатність до аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду становлення і розвитку спеціальної та інклюзивної освіти.

ФК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

ФК-4. Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.

ФК-5. Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології у роботі з дітьми, підлітками, дорослими з особливими освітніми потребами, доцільно обирати методичне й інформаційно-комп'ютерне забезпечення.

ФК-6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю в різних типах закладів.

ФК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.

ФК-8. Готовність до діагностико-консультативної діяльності.

ФК-9. Здатність застосовувати теоретичні, емпіричні методи психолого-педагогічного дослідження, статистичні методи обробки отриманої інформації, визначати достовірність результатів дослідження.

ФК-10. Здатність до системного психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Предмет та завдання загальної та спеціальної педагогіки: педагогіка - наука про виховання; об'єкт, предмет педагогіки, її основні категорії; методологія педагогіки; система педагогічних наук; зв'язок педагогіки з іншими науками; завдання педагогіки. Спеціальна педагогіка як наука, її предмет, об'єкт, мета і завдання.

Тема 2. Розвиток, формування та виховання особистості: соціальна сутність особистості; поняття розвитку і формування особистості; фактори розвитку особистості, їх взаємозв'язок і взаємозумовленість; рушійні сили і закономірності розвитку особистості; роль діяльності, активності і спілкування в розвитку і формуванні особистості; вікові етапи в розвитку особистості дитини. Причини порушень розвитку дитини. Особливості розвитку дитини з психофізичними вадами.

Тема 3. Проблема мети виховання в історії педагогіки. Всебічний розвиток особистості: значення мети для педагогічної теорії та практики; історичний та класовий характер мети виховання; структурні компоненти всебічного розвитку особистості; комплексний підхід до виховання. Основні напрямки розвитку дітей в спеціальному дошкільному закладі.

Тема 4. Поняття про дидактику, основні її категорії, проблеми. Зміст освіти в сучасній школі, тенденції його вдосконалення: поняття про дидактику як теорію освіти та навчання, історія розвитку; основні категорії дидактики; основні проблеми сучасної дидактики; зв'язок дидактики з іншими науками.

Тема 5. Процес навчання, його теоретико-методологічні основи: суть процесу навчання; методологічна основа процесу навчання; рушійні сили процесу навчання; основні функції процесу навчання; компоненти процесу навчання; структура процесу засвоєння знань; види навчання. Особливості організації навчання та розумового розвитку дітей у системі спеціальної освіти.

Тема 6. Закономірності та принципи навчання: сутність понять «закон», «закономірність», «принципи», закономірності навчання; принципи навчання; правила навчання. Принципи та правила навчання дітей з особливими потребами.

Тема 7. Методи навчання, їх характеристика: поняття про методи навчання, прийоми і засоби; функції методів навчання; класифікації методів навчання; характеристика методів навчання; умови вибору методів та їх комплексного застосування. Методи навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Тема 8. Різні підходи до навчання, організаційні форми навчання: поняття про форми організації навчання; історія форм організації навчання; функції форм навчання; індивідуалізація і диференціація навчання. Індивідуальний та диференційований підходи у навчанні дітей з особливими потребами.

Тема 9. Форми організації навчання: урок – основна форма організації навчання; типологія і структура уроку; інші форми організації навчання в школі; форми навчальної діяльності на уроці; підготовка вчителя до уроку. Форми навчання дітей з особливими потребами.

Тема 10. Нетрадиційні форми організації навчання: суть поняття «нетрадиційні форми організації навчання», їх відмінність від традиційних; роль нетрадиційних форм навчання в розумовому розвитку дітей; особливості підготовки та проведення нетрадиційних форм навчання. Нетрадиційні форми навчання в спеціальній педагогіці.

Тема 11. Сутність виховання як педагогічного процесу: процес виховання, його специфіка та рушійні сили; етапи процесу виховання; самовиховання та перевиховання; шляхи підвищення ефективності процесу виховання.

Тема 12. Закономірності та принципи виховання: сутність понять «закон», «закономірність», «принципи»; закономірності процесу виховання; принципи виховання. Закономірності та принципи виховання у спеціальній педагогіці.

Тема 13. Загальні методи виховання: поняття про методи, прийоми та засоби виховання; різні підходи до класифікації методів виховання; методи формування свідомості особистості; методи організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки; методи стимулювання та коригування поведінки учнів; умови оптимального вибору методів виховання. Методи виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Тема 14. Зміст виховання. Розумове виховання: поняття про зміст виховання; особливості змісту виховання у сучасній школі; базова культура особистості: зміст і шляхи формування всебічно та гармонійно розвиненої особистості; виховання громадянської культури; виховання розумової культури; філософсько-світоглядна підготовка; виховання основ моральної культури; виховання екологічної культури; трудове виховання і профорієнтація; виховання естетичної культури; виховання фізичної культури. Мета та завдання розумового виховання; методи, засоби та форми розумового виховання. Зміст та особливості виховання дітей із психофізичними порушеннями у розвитку.

Тема 15. Особистість і колектив: поняття про форми виховання, їх класифікація; загальне поняття про колектив і дитячий колектив; розвиток дитячого колективу; колектив і особистість; педагогічне управління колективом. Особливі діти в колективах в системі інклюзивної освіти.

Тема 16. Національне виховання, його система та шляхи реалізації. Основи козацької педагогіки: мета, завдання та сутність національного виховання; принципи національного виховання; українська етнопедагогіка – основа національного виховання; шляхи національного виховання; напрями виховання в національній школі. Особливості національного виховання дітей у спеціальних закладах.

Тема 17. Основи сімейного виховання: сутність сімейного виховання; функції сім'ї; принципи сімейного виховання; зміст сімейного виховання; засоби і методи сімейного виховання; форми взаємодії школи і сім'ї. Особливості сімейного виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Тема 18. Моральне виховання дітей: сутність, мета, завдання та зміст морального виховання; розвиток моральних почуттів; формування моральної свідомості; формування моральної поведінки; шляхи морального виховання. Особливості морального виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Тема 19. Трудове, фізичне та естетичне виховання дітей: сутність, завдання та шляхи трудового виховання; основні види та форми трудової діяльності дітей; профорієнтаційна робота з дітьми; сутність, завдання та шляхи естетичного виховання; сутність, завдання та шляхи фізичного виховання. Особливості трудового, фізичного та естетичного виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Тема 20. Педагогічна творчість та її особливості: Поняття творчості та педагогічної творчості. Специфіка педагогічної творчості. Риси педагогічної творчості. Рівні педагогічної творчості. Шляхи розвитку творчої особистості педагога. Умови розвитку творчих здібностей дітей з особливими потребами

Тема 21. Педагогічна майстерність та педагогічна творчість. Сутність понять: «творчість», «педагогічна творчість», «педагогічна майстерність». Види педагогічної

діяльності. Специфіка педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність як система. Співвідношення педагогічної творчості та педагогічної майстерності. Вимоги до педагога в системі інклюзивної освіти.

Тема 22. Психологічні основи педагогічної творчості. Роль психології в діяльності педагога. Увага в педагогічному процесі. Уява в педагогічному процесі. Шляхи розвитку творчої уяви. Розвиток творчих здібностей дітей з особливими потребами.

Тема 23. Творча діяльність як фактор розвитку творчих здібностей: Поняття «творча діяльність» та її особливості. Види творчої діяльності. Педагогічна майстерність та творча діяльність. Шляхи розвитку творчих здібностей дітей в загальноосвітніх та спеціальних закладах.

Тема 24. Теоретичні основи професійної педагогічної комунікації. Педагогічна комунікація: сутність поняття. Зміст та функції педагогічної комунікації. Особливості та структурні елементи комунікації. Моделі процесу комунікації. Інформація в педагогічній комунікації. Комунікативність як складова педагогічної майстерності.

Тема 25. Професійне педагогічне спілкування як комунікативна взаємодія. Мова і мовлення. Спілкування та комунікація: спільне та відмінне. Рівні, види та структура спілкування.. Закони професійного спілкування. Педагогічне спілкування: функції, різновиди, структура. Принципи та правила педагогічного спілкування. Етапи педагогічного спілкування.

Тема 26. Технології організації педагогічної комунікації. Діалог(полілог) як форма ефективної педагогічної комунікації. Ознаки суб'єкт-суб'єктного характеру педагогічного спілкування. Бесіда в структурі педагогічної комунікації. Запитання та репліки як засоби налагодження контакту під час педагогічної комунікації. Технологія побудови «Я-висловлювання». Прийоми формування атракції. Технологія розв'язання комунікативних задач.

Рекомендована література

Базова

1. Актуалізація соціального партнерства у процесі психолого-педагогічного супроводу: понятійно-категоріальний аспект. Особлива дитина: навчання і виховання. – 2015. №4. С. 52-57.
2. Бабяк О. Особливості когнітивного компонента міжособистісних стосунків у шкільній групі. Особлива дитина: навчання і виховання. 2013. № 3 (67). С. 26-30.
3. Берзін В. Формування здорового способу життя дітей та підлітків. Особлива дитина: навчання і виховання. 2013. № 4 (68). С. 48-53.
4. Войтко В. Навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами: сучасні підходи: [навчально-методичний посібник]. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 84 с.
5. Гавриш Н. Калейдоскоп інформаційно-ігрової творчості дітей: методичні рекомендації щодо використання коректурних таблиць. Вид.2-ге.К.: Видавничий Дім «Слово», 2017. 256 с., 80 с. іл.
6. Єжова Т. Є. Соціальна реабілітація дітей-інвалідів : навч. посіб. К. : Київ. Ун-т імені Б. Грінченка, 2011. 284 с.
7. Княжева І. А. Педагогіка: навчальний посібник для здобувачів освіти першого освітнього рівня (бакалавр) спеціальності 014.021 Середня освіта (Англійська мова та література). Одеса, Університет Ушинського, 2023. 110 с.
8. Левчук Я. М. Традиційна українська дитяча субкультура у висвітленні когнітивної культурології. К. : Ін-т культурології НАМ України, 2012. 239 с.
9. Педагогічна комунікація: практикум для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня магістр / укладач О. М. Фенцик. Мукачево: вид-во МДУ, 2019. 162 с.

10. Прядко Л. О. Дидактичні основи навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку : метод. посіб. Суми : РВВ СОІППО. 2015. 112 с.
11. Прядко Л. О. Діяльність корекційного педагога реабілітаційного центру. Теоретичні та методичні аспекти корекційно-реабілітаційної діяльності : монографія. Суми: Мрія, 2015. С. 37–56.
12. Прядко Л. О. На допомогу педагогу загальноосвітнього навчального закладу: метод. посіб. Суми : РВВ СОІППО. 2015. 62 с
13. Спеціальна педагогіка з історією логопедії: навчально- методичний посібник/ укл. О. В. Чепка Умань : ВПЦ «Візаві», 2016 108 с.
14. Спеціальна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.В. Мартинчук, І.М. Маруненко, К.В. Луцько та ін. К. : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с.
15. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник (Під заг. ред. Софій Н. З.) К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с.
16. Супрун М. Особистість вихователя спеціальної школи-інтернату. Особлива дитина: навчання і виховання. 2013. № 2 (66). С. 15-18.
17. Теоретичні та методичні аспекти корекційно-реабілітаційної діяльності : монографія (за ред. : Т. М. Дегтяренко, Ю. А. Картавої.). Суми : Мрія, 2015. 252 с.
18. Спеціальна педагогіка з історією логопедії: навчально-методичний посібник (укл. О. В. Чепка) Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. 103 с.
19. Українська спеціальна педагогіка в персоналіях: Навч. посіб. / За загальною редакцією В.І.Бондаря, В.М.Синьова. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2021, 428 с.

Допоміжна

1. Бабич Н.М. Допоміжна комунікація як один із засобів формування комунікативних навичок у дітей з порушеннями зору та інтелект. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2014. Вип. IV. С. 6-14.
2. Бабич Н.М. Формування комунікативних навичок у дітей з порушеннями зору та інтелекту як проблема сучасної корекційної педагогіки. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць. 2013. № 23. С. 8-10.
3. Бойко Л.Б. Сучасні інтерактивні форми виховної роботи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.vaglive.org/suchasni-interaktivni-formi-vihovnoyi-roboti-z-uchnyami-prezen.html>.
4. Боклащук Н.Д. Інтерактивні технології розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. Дошкільний навчальний заклад. 2013. № 1.
5. Густіліна Ю.В. Програма виховання на засадах козацької педагогіки. Позакласний час. 2013. № 9-10. С. 113 – 120.
6. Мовленнєві вправи з використанням різних інтерактивних методів: [Матеріал до семінару 07.05.15p.docx](#) [Електронний ресурс]. Режим доступу: [nmco.lviv.sch.in.ua/...](http://nmco.lviv.sch.in.ua/)

Інформаційні ресурси

1. <http://moodle.mnu.mk.ua/course/category.php?id=121>
2. Теслюк В.М., Лузан П.Г., Шовкун, Л.М. (2010) Основи педагогічної майстерності: навчальний посібник. <http://elibrary.nubip.edu.ua/4726/>
3. Електронний курс «Основи педагогічної майстерності» http://pedagogika.ucoz.ua/load/osnovi_pedagogichnoji_majsternosti/osnovi_pedagogichnoji_majsternosti/10

4. Електронний каталог статей «Педагогічна майстерність і творчість вчителя»
<http://teacher.at.ua/publ/19-1-0-511>
5. Підручники онлайн. «Теорія і методика виховання»
http://pidruchniki.ws/10981205/pedagogika/teoriya_metodika_vihovannya
6. Електронний курс лекцій «Теорія і методика виховної роботи»
<http://pedcollege.kiev.ua/2009-11-13-19-07-45/2-/160-2009-11-19-07-49-14.html>